
Віталій ВЕГЕРА, студент
Науковий керівник: **к.геог.н., доц. Янковська Л.В.**

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД КРЕМЕНЕЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Одним з найефективніших способів охорони природних об'єктів та територій є переведення їх у заповідні зони, які перебувають під охороною держави. Аналіз природно-заповідного фонду Кременецького району дозволить виділити переваги та недоліки у формуванні ПЗФ, а також визначити об'єкти, які мають потенціал для заповідання на даній території.

Новостворений Кременецький район займає північну частину Тернопільської області. До його складу входять 8 громад: Борсуківська, Вишнівецька, Великодедеркальська, Кременецька, Лопушненська, Лановецька, Почаївська та Шумська. Територія Кременецького району є благополучною у багатьох аспектах: вигідне географічне положення, сприятливі кліматичні умови, родючі ґрунти, розвинена річкова мережа, багатий тваринний та рослинний світ. Крім того, район має великий потенціал для розвитку туризму і рекреації, завдяки своїй природній красі та історичним пам'яткам.

На сьогоднішній день природно-заповідний фонд Кременецького району нараховує 105 об'єктів, загальною площею 23 287,5 га. Рівень заповідності Кременецького району становить 8,8%. ПЗФ району представлений такими категоріями: НПП, заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи, ботанічний сад, дендропарки, зоопарк та парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва.

Ключовим елементом ПЗФ Кременецького району є НПП «Кременецькі гори». Парк розташований на межі двох кліматичних провінцій, що зумовлює м'яку зиму і тепле літо, створюючи сприятливі умови для рекреації. В межах парку сформувались різні типи ґрунтів, включаючи сірі та ясно-сірі, а

також чорноземи. Рослинний покрив складається з широколистяних та хвойно-широколистяних лісів, чагарників і лук, з великою кількістю ендемічних та реліктових видів. Фауна парку є типовою для лісових зооценозів. На території парку діє 9 еколого-туристичних маршрутів, загальною протяжністю 26 км і 4 велосипедних маршрути, довжиною понад 200 км. Національний природний парк відіграє вагомую роль у формуванні регіональної та національної екомережі, адже входить в Кременецький широтний екологічний коридор.

У структурі ПЗФ Кременецького району переважають заказники, яких тут є тридцять, чотири з яких загальнодержавного значення. До заказників загальнодержавного значення належать лісовий заказник «Суразька дача» та ботанічні заказники «Довжоцький», «Веселівський» і «Ваканци». Структура заказників така: 1 лісовий заказник, 10 ботанічних, 4 гідрологічних, 11 загальнозоологічних, 3 ландшафтних та 1 орнітологічний заказник. Також у районі є 3 заповідні урочища: «Бобрів гай» у Шумській ТГ, «Каленикові гори» та «Березина» у Лановецькій ТГ.

Виконавши аналіз пам'яток природи Кременецького району, ми побачили, що тут відсутні такі категорії заповідання, як зоологічні та комплексні пам'ятки природи. Проте у районі є 6 гідрологічних, 15 геологічних, 41 ботанічна пам'ятка природи. Процентне співвідношення буде таким: 10 % від усіх пам'яток природи становлять гідрологічні пам'ятки природи; 24 % - геологічні та 66 % - ботанічні пам'ятки природи.

На території досліджуваної території функціонує один ботанічний сад. Кременецький ботанічний сад створений на початку XIX ст. і належить до видатних природно-культурних пам'яток України. Колекція ботсаду налічує понад 2000 таксонів та складається із видів світової дендрофлори, декоративних і лікарських рослин, плодово-ягідних культур. Також в саду створені колекції нових овочевих, кормових та пряно-смакових рослин.

Дендрологічних парків тут є два: Білокриницький дендропарк у Кременецькій ТГ і Суразький дендропарк ім. Дубровинського у Шумській ТГ.

На території Кременецького району є два парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва: Вишнівецький парк у Вишнівецькій ТГ та Залишки старовинного парку в с. Бережанка Лановецької ТГ; функціонує один зоологічний парк – Лановецький зооботсад, який був заснований у 1988 році на території міського парку культури і відпочинку. Зооботсад займає площу в 10 гектарів. На сьогоднішній день, тут проживає близько 30 видів тварин.

Отже, проаналізувавши природно-заповідні об'єкти Кременецького району, ми можемо сказати, що найбільш поширеною категорією заповідання є пам'ятки природи – їх налічується 62. Проте, якщо брати до уваги площі заповідних об'єктів, то найбільші площі займають заказники (яких є 30) та Національний природний парк «Кременецькі гори» (рис.1).

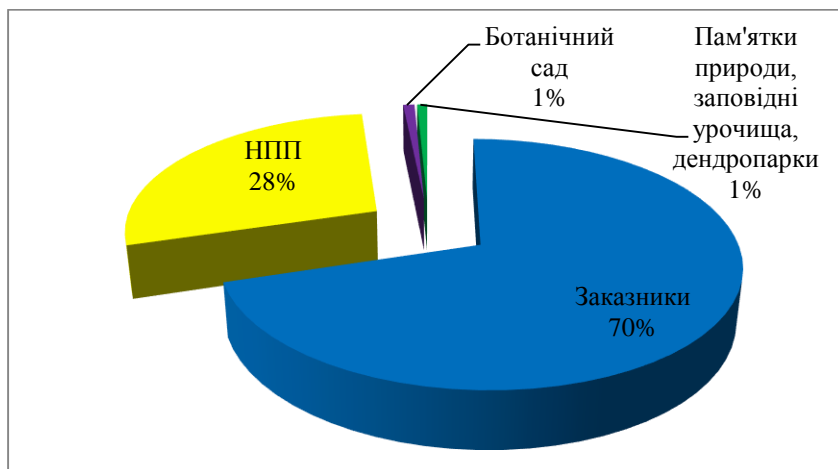

Рис. 1. Структура НПЗФ Кременецького району, за площею [8]

Щодо заповідності по територіальних громадах, то

найвищою заповідністю характеризуються Шумська (17,5%) і Кременецька (16,5%) територіальні громади (табл. 1) [8].

Таблиця 1
Заповідність територіальних громад Кременецького району

Територіальна громада	Площа, га	Кількість об'єктів ПЗФ	Площа ПЗФ, га	Заповідність, %
Шумська	63 200	35	11065,5	17,5
Кременецька	52 300	30	8500,5	16,5
Лановецька	47 900	17	2844,5	6,0
Почаївська	21 720	6	534,5	2,5
Борсуківська	15 210	6	144,5	0,95
Лопушенська	14 370	4	91,5	0,63
Вишнівецька	32 240	6	99,5	0,31
Великодедеркальська	16 460	1	7,0	0,04

Рівень заповідності Кременецького району становить 8,8%, що є нижчим за пересічно обласний показник у 10%. Тому Цариком Л.П., Цариком П.Л та Кузиком І.Р. було запропоновано та обґрунтовано створення 37 нових заповідних об'єктів і територій у Кременецькому районі. Зокрема, 3 регіональних ландшафтних парки, 16 заказників (4 гідрологічних, 7 ботанічних та 5 ландшафтних), 16 пам'яток природи, 1 заповідне урочище та 1 парк-пам'ятку садово-паркового мистецтва [8].

Також ми пропонуємо взяти під охорону ще таких два досліджених нами об'єкти: перспективна гідрологічна пам'ятка природи «Джерело «Святої Трійці» (рис. 2.а). Джерело розташоване на околиці міста Ланівці. Та перспективну ботанічну пам'ятку природи «Малобілківський ясен» (ясен знаходиться в селі Мала Білка Лановецької ТГ, на подвір'ї сільського будинку культури) (рис. 2.б).

Рис. 2. а) Джерело «Святої Трійці», б) Перспективна пам'ятка природи «Малобілківський ясен»

Отже, територія Кременецького району є перспективною для заповідання через багату рідкісну флору і фауну, сприятливі кліматичні та фізико-географічні умови. Однак, при формуванні екологічної мережі можуть виникнути проблеми правового, фінансового, ментального та організаційного характеру.

Література:

1. Національний природний парк «Кременецькі гори»: сучасний стан та перспективи збереження, відтворення, використання природничих комплексів та історико - культурних традицій: монографія / М.О. Штогрин та ін. Київ: ТВО «ВТО Типографія від А до Я», 2017. 296с.

2. П'ятківський І. Заказники Тернопільщини. Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004. Т. 1 : А - Й. С. 600

3. Романова О.М. Кременецький ботанічний сад : історія та сьогодення. Новітні технології в агрономії, землеустрої та садово-парковому господарстві: матеріали доповідей державної науково-практичної конференції студентів, 18 квітня 2019 року. Біла

Церква, 2019. С. 55-56

4. Царик Л.П. Заповідне природокористування як новий науковий напрям і засіб досягнення екологічної безпеки регіону. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2010. №1 (27). С. 11-15.

5. Царик Л. П., Кузик І. Р., Царик П. Л. Геоекологічний вимір екомережі Кременецького адміністративного району Тернопільської області. *Modernization of today's science : experience and trends:collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientificand Theoretical Conf. Singapore: European Scientific Platform, 2023. P. 174-179.*

6. Царик Л.П. Географічні засади формування і розвитку природоохоронних систем Поділля: концептуальні підходи, практична реалізація. Тернопіль: Підруч. і посібн., 2009. 320 с.

7. Царик Л.П. Заповідна справа. Навчальний посібник. Тернопіль: СМП «Тайп», 2013. 256 с.

8. Царик Л.П., Кузик І.Р., Царик П.Л. Сучасний стан та перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кременецького району Тернопільської області. *Proceedings of the 8th International Scientificand Practical Conference «Globaland Regional Aspects of Sustainable Development» (March 26-28, 2023). Copenhagen, Denmark, 2023. С.306-313*

9. Царик П. Л. Регіональна екомережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області). Тернопіль: вид-во ТНПУ, 2005. 172 с.

10. Царик П.Л., Царик Л.П. Про організацію території та рекреаційне використання Білокриницького дендрологічного парку. Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки: міжнародна науково-практ. конф. присвяченої 25-річчю відкриття спеціальності «Екологія» у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка. Тернопіль: СМП «Тайп», 2019. С. 44-49.